

İslamofobi Karşısında Müslümanların Sorumluluğu (Öz Eleştirel Bir Kimlik ve Kişilik Sorgulaması)*

Salih Aydemir**

Bütün Kur'an'ları yaksak, bütün camileri yıksak Avrupanın gözündeki Osmanlıyız; Osmanlı, yani İslâm. Karanlık, tehlikeli, düşman bir yığın!

Avrupa maddeciliğine rağmen Hristiyan'dır; sağcısıyla, solcusuyla Hristiyan. Hristiyan için tek düşman biziz: Haçlı ordularını bozgundan bozguna uğratan korkunç ve esrarlı kuvvet.

(C. Meriç, *Umrandan Uyarılığa*, 1.)

Özet

İslâm âlemi ile Hristiyan dünyası arasında İslâm'ın doğuşundan beri farklı zamanlarda farklı boyutlarda ortaya çıkan çatışma ve çekişmeler olmuştur. Bu anlaşmazlıkların en son şekli Batı'nın İslâm dünyasına karşı tutumunu belirleyen "İslamofobi"dir. Günümüzde Batılılar, islamofobinin Müslümanların terörist ve zorba eylemlerinden, şiddet yanlısı oluşlarından, fikir ve basın özgürlüğüne tahammülsüzlüklerinden kaynaklandığını düşünmektedirler. Buna karşın Müslümanlar ise islamofobiyi, Batı'nın İslâm'a ve Müslümanlara karşı nefretlerinin, önyargılarının, düşmanlıklarının ve ötekileştirmek için zoraki ürettiği korkularının bir sonucu olarak değerlendirmektedir. Karşılıklı muhatabını suçlama üzerine kurgulanan bu tutum, taraflarca öz eleştiriye tabi tutulup 'Bizim kabahatimiz veya eksiğimiz nedir?' biçiminde yeterince sorgulanmamaktadır. Bu çalışmada Müslümanlar açısından bu özeleştirel yaklaşımın denemesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslamofobi, güven, şiddet, nefret

* Bu çalışma, 20 Nisan 2017 tarihinde düzenlenen "Şanlıurfa Uluslararası XI. Kutlu Doğum Sempozyumu: Hz. Peygamber ve Güven Toplumu" adlı etkinlikte sunulan, "Güven Açısından Çağdaş Müslümanların İslamofobiadaki Sorumluluğu: Öz Eleştirel Bir Kimlik ve Kişilik Sorgulaması" başlıklı tebliğden türetilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr., Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, saydemirs@gmail.com, (0414) 3183517.

Responsibility of Muslims Against Islamophobia (Self-critical an Identity and Personality Inquiry)

Abstract

Between the Islamic world and the Christian world have been conflicts and controversies that have arisen in different dimensions at different times since the birth of Islam. The last of these conflicts is "Islamophobia" which ultimately determines the way the Western world behaves against the Islamic world. Nowadays, the Westerners portrays Islamophobia as the origin of Muslims' tendency to terrorism, tyranny, pro-violence, and intolerance to freedom of opinion, freedom of the press. Muslims, on the other hand, treat Islamophobia as fears forcefully produced by the West to reflect its prejudices against Islam and Muslims as discrimination, racism, alienation, hostility and hatred. This attitude, which is based on accusation of mutual accusations, is not adequately questioned in the form of our culpability or lack of reason by subjecting it to self-criticism. In this study, a trial of this self-critical approach was made for Muslims.

Keywords: Islamophobia, confidence, violence, hatred

İslamofobi, sulh, barış anlamına gelen "İslâm" kelimesine Yunanca korku, ürkme anlamına gelen "-phobos" veya "-phobia" kelimesinin eklenmesi ile elde edilmiş galat bir birleşimdir. Psikiyatride irrasyonel korku muhtevalı zihni rahatsızlıkları izah etmek için kullanılan -phobia ekinin İslâm kelimesine eklenmesi ile elde edilen bu kavramı, İslâm ve/veya Müslümanlara karşı duyulan irrasyonel korku biçiminde tanımlayanlar varsa da bu tanım, bugün kavrama yüklenen manayı bütünüyle ihtiva etmekten çok uzaktır. İslamofobi denince anlaşılması gereken şudur: İslamofobi, İslâm ve/veya Müslümanlara karşı duyulan önyargı, nefret, düşmanlık ve (yersiz) korku gibi halleri, bu hallerden yola çıkarak dile getirilen aşağılayıcı ve şeytanlaştıran söylemi ve ayrımcı eylemleri ifade eden bir kavramdır (Kirman, 2017).

Terminolojik olarak islamofobi kelimesi ilk olarak 1997 yılında İngiltere'de bir düşünce kuruluşu olan Runnymede Trust tarafından, dünyada yükselen İslâm trendine bağlı olarak İslâm algısının, özellikle batı kamuoyunda oluşturduğu olumsuz etki üzerine hazırladığı raporda kullanılmıştır.¹ Ancak yaygınlaşması ve medyada sık sık yer bulması 11 Eylül 2001 tarihinde İki Kuleler olarak da meşhur olan New York'ta bulunan "Dünya Ticaret Merkezine" el-Kaide tarafından yapıldığı ileri sürülen saldırı ile zirveye ulaşmıştır. Daha sonra değişik Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar, olayın meydana geldiği ülkenin 11 Eylül'ü olarak değerlendirilmeye başlanmış ve bu değerlendirmelerde bir yandan İslâm şiddetle özdeşleştirilir olmuş, bir yandan da Müslümanlara karşı düşmanlık ve

¹ <http://www.yenisafak.com/yenisafakpazar/dun-barbar-turkler-bugun-islamofobi-2065935> 23.03.2017

nefret körüklenmiştir. Hollanda'da İslâm'ı karalamak için yapılan *İtaat (Submission)* isimli kısa filmde sonra filmin yönetmeni Theo Van Gogh'un Fas'lı bir saldırgan tarafından sokak ortasında hunharca öldürülmesi, Fransa'da 7 Ocak 2015 tarihinde yaşanan Charlie Hebdo olayı, Manchester Arena'da 23 Mayıs 2017 de yaşanan patlama Batı'da uzun zamandan beri Müslümanlara karşı var olan korkuyu nefret ve düşmanlığa dönüştürmüştür. Esasen bu olaylar; olayların sebebi olarak gösterilen eylemler ve olayı gerçekleştirenler tek tek analiz edildiğinde, onları İslâm ve Müslüman kimliği ile bütünleştirmenin dahi zorlama olduğu görülmektedir.

İslamofobi her ne kadar 21. yy. başında ortaya atılmış bir kavram olsa da kavramın içeriğinde bulunan İslâm karşıtlığı, İslâm düşmanlığı, İslâm'ı ötekileştirme eğilimi, İslâm- Hristiyan rekabeti, haçlı seferlerinin başlangıcına dayandırılacak bir tutumdur. Tarih boyunca farklı şekillerde tezahür eden bu eğilimin en belirgin olanları haçlı seferleri, oryantalizm ve islamofobi kavramlarında tecessüm etmiştir (Lean, 2015).

Dünya/insanlık var olduğu günden beri "eşya zıddıyla kaimdir." prensibi doğrultusunda varlığını zıddıyla, ötekiyle birlikte sürdürmüştür. Bu dikotomi manevi dünyamıza ilişkin olan dünya-ahiret, şeytan-melek, hayır-şer, günah-sevap vb. kavramlarda olduğu gibi insan ve toplumsal varlığın varoluşunda da Habil-Kabil, İbrahim-Nemrut, Musa-Firavun gibi ikilemlerde de sürdürülmüştür. Batı, Rönesans'tan beri süregelen Aydınlanma ve sonrasında iyice gün yüzüne çıkan dünyayı Batı merkezli değerlendirme anlayışını yaklaşık 16. yüzyıldan beri geliştirerek devam ettirmektedir (Amin, 1993: 457; Wallerstein, 2003; 527).

20. yüzyılın başlarında Sovyetler Birliği ve Amerika'nın süper güç olarak ortaya çıkmasıyla birlikte dünya, komünist-kapitalist/liberal, Varşova-NATO, Demir Perde-Özgür Dünya gibi karşıtlıklar ile varoluşunu sürdürmüştür. 1989 yılında Sovyetler birliğinin dağılmasıyla birlikte Amerika merkezli Batı, karşısız/ötekisiz/düşmansız kalır düşüncesi hâkim olunca kendisine bir öteki yaratma ihtiyacı duymuş ve bunu İslâm/Müslümanlar olarak belirlemiştir.

Batı'nın islamofobi zihniyetini sadece birkaç şiddet olayına sıkıştırarak Müslümanların başta fikir ve sanatsal etkinlikler olmak üzere her türlü eleştiriye tahammülsüzlüğü gibi algılamak ve değerlendirmek eksik ve yanlış değerlendirme olacaktır. Zira Batı başta inanç özgürlüğü olmak üzere temel insan hakları konusunda oldukça duyarlı olmasına karşın, söz konusu İslâm ve Müslümanlar olduğu zaman tüm değerlerini bir kenara bırakabilmekte veya tutum ve davranışlarını meşrulaştıracak ortamı hazırlamaktadır. Böyle konulardaki Batı'nın tutumunu Kadir Canatan çok iyi özetlemektedir:

Bu tür olayların basit bir senaryosu bulunmaktadır: Önce İslâm'a karşı veya Müslümanların duyarlı olduğu bir konuda aşağılayıcı bir yayın yapılmakta, sonra da Müslümanların gösterdiği tepkiler gerekçe gösterilerek saldırganlar kendi tezlerini 'kanıtlamış' olmaktadır (Canatan'dan aktaran Ataman-Er, 2008; 760).

Son çeyrek yüzyılda Avrupa ülkelerinden bazılarında yaşanan, Müslümanları saldırgan olarak gösteren olaylara kabaca bakıldığında dahi bu basit senaryonun hayata geçirildiğini takip etmek hiç de zor olmayacaktır. Örneğin, Danimarka'da yaşanan çirkin karikatür krizi de, bu karikatürün Fransa'da tekrar yayınlanması ve bunun neticesinde Paris'te yaşanan Charlie Hebdo olayı da, Hollanda'da yaşanan Theo Van Gogh'un kısa filmi de bu basit senaryonun uygulanmasından başka bir şey değildir. Aynı şekilde bu olaylardan çok daha önce yaşanan Salman Rüştü olayı da Müslümanların duyarlı olduğu, kutsal saydığı değerlere hakaret içeren bir olay olmasına rağmen, hakareti fikir özgürlüğü olarak değerlendirmekten geri durmamışlardır. Bununla da yetinilmemiş Batı'da islamofobinin şiddetlendiği döneme gelindiğinde (Haziran 2007) Salman Rüştü'ye İngiliz Hükümeti tarafından şövalyelik madalyası verilerek bir yandan İslâm'a hakaret adeta devlet düzeyinde ödüllendirilmiş, öte yandan Müslümanlar yeniden tahrik edilerek şiddet alanına teşvik edilmiştir.² İsviçre'nin minare ile ilgili referandumunda kullandığı tüm afişler İslâm'ı ve Müslümanları rencide edecek türdendir. Örneğin bir afişte minare bir füze biçiminde, bir başkasında İsviçre bayrağını parçalayan bir süngü biçiminde tasarlanmıştır (Çebi, 2015). Baştan aşağı tahrik dolu bu uygulamaları düşünce özgürlüğü, basın özgürlüğü gibi kavramlarla savunmak samimi yetsizlik ve ikiyüzlülüktür.

Bir din ve o dinin mensupları, geniş bir topluluk tarafından bir tehdit unsuru olarak algılanıp korku ve kaygı yaratıyorsa çözüm, muhakkak bu korkunun sebeplerinin araştırılıp bulunması ve üzerine gidilmesiyle bulunacaktır. Avrupa kamuoyu, kurumları ve medyası bir bütün halinde bu endişenin realitesini sorgulamalı ve giderilmesi için çalışmalıdır. Çünkü ülkelerinde yoğunlukla yaşayan ve bütünü bir parçasını oluşturan Müslümanların tehdit olarak algılanması ve tarafların bu sebeple tedirgin bir hayat yaşaması, modern, çağdaş, demokratik, hukuku ve insan haklarını önemseyen Avrupa ülkelerinin imajını zedelemektedir. Peki, ne oldu da bugün, derin bir kültürel mirasa sahip Müslümanlar, Avrupa tarafından bir tehdit unsuru olarak görülmeye başlandı (Değirmenci, 2010).

Bunu sadece Batı'nın tek taraflı belirlediğini ve ortaya attığını ifade etmek, durumun ciddiyetinden ve sorumluluğundan kaçmak olacaktır. Söz konusu dönemde İslâm dünyası/Müslümanlar da böylesi bir konumlandırmaya uygun ve birçok açıdan yetersizliği ile edilgen bir durumdaydı. Bu koşullar, Batı'nın görevlendirmesi, İslâm/Müslümanların da bunu kolaylıkla üstlenmesi sonucunu doğurmuştur. Netice olarak, "kendilerinden emin olunamayan toplum/din" rolü biçildiğinde Müslümanlar da adeta inançları tarafından biçilen "güven veren toplum" rolünü unutmuşçasına, karşıtı, düşmanı veya öteki tarafından yüklenen bu vazifeyi üstlenmişlerdir.

² http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2007/06/070619_rushdi_update.shtml (erişim tarihi, 20.03.2017)

Oysa Allah'ın gönderdiği; elçisinin tebliğ ettiği bu dinin deyim yerindeyse her zerresi güven üzerine inşa edilmişti. Şöyle ki;

✓ **el- Mü'min:** Allah'ın isimlerinden birisidir: Güven veren, emin kılan, koruyan.

✓ **el- Emin:** Rasulullah'ın sıfatlarının en başta gelenidir (Atay, 2007); kendisi henüz kutsal vazife ile görevlendirilmeden öncesinde bile insanların "Muhammedü'l-Emin" diye çağırdığı ve nitelediği bir insandır. Peygamberlik görevi verildikten sonra ise, zatı ile mücadele içerisinde olup her türlü düşmanlığı yapmaktan geri kalmazken bile düşmanları olan müşrikler onun "emin olma" vasfına hiçbir şekilde söz söyleyememişlerdir. Söz söylemek şöyle dursun her bir şeylerini emanet etmekte de, aralarında hakem olarak belirlemede de hiç tereddüt göstermemişlerdir.

✓ **Mü'min:** Müslüman olduğunu ikrar eden kişinin en temel vasfıdır ve güven anlamının kökü ile anlamdaştır. Yani *el-Mü'min'e* ve *el-Emin'e* güvenip teslim olmuş, onlara güvendiği gibi kendisi de güven veren olmuştur.

Hz. Peygamber güven toplumunu inşa babında;

* الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ *

"Müslüman, diğer Müslümanların, elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir." buyurmaktadır.³

Hz. Peygamber ve güven toplumu kavramsallaştırması bu üç noktadan Allah-güven ismi, peygamber-güven sıfatı, mümin-emin ol(un)an, kendisine güven duyulan, inanılan, iman edilen, itimat edilen vb.'den oluşmaktadır. Bu üçleme ele alındığında "güven" kavramının İslâm ile özdeşleşmiş, İslâm ile bütünleşmiş, güven olmazsa İslâm olmaz, İslâm olmazsa güven olmaz bir aşamaya gelmiş kavram olduğu görülür. Hülasa bu kavram Allah'ın kavramıdır, Resulullah'ın kavramıdır, İslâm'ın kavramıdır, Müslümanın kavramıdır. Hz. Peygamber'in hayatını takip ettiğimizde bu dinin nüzulünden önce ve nüzülü esnasında güven referanslı, güven eşgüdümünde ve güven merkezli inşa olduğunu görmekteyiz. Daha peygamberlik gelmeden önce kendine *el-emin* diye hitap eden Arap toplumu, peygamberlik geldikten sonra Resulullah'ın karşısında onun düşmanı olarak da *el-emin* demekten geri kalmamış ve her türlü düşmanlıklarına rağmen ona olan güvenlerini mal ve canlarını emanet ederek fiili olarak da göstermişlerdir. Bunun en çarpıcı örneklerinden birisine de Hz. Peygamber'in hicreti esnasında rastlamaktayız. Bilindiği üzere Hz. Peygamber, Hicret öncesi akşamı Hz. Ali'den sadece yatağında kendisi yerine yatmasını istememiştir. Ondan aynı zamanda Mekke müşriklerinin kendisine emanet olarak bıraktıkları eşya ve mülkün listesini ve sahiplerini tek tek sayarak onlara teslim edilmesini istemiştir.⁴ Buradaki asil

³ Buhârî, *Sahîh*, "İmân", 4, 5 (10, 11); Tirmizî, *Sünen* "İmân", 12, (2629).

⁴ قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرٍو، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: «لَمَّا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْمَدِينَةِ فِي الْهَجْرَةِ أَمَرَنِي أَنْ أَقِيمَ بَعْدَهُ حَتَّى أُوَدِّيَ وَدَانِعَ كَاتِبَ عِدَّةِ لِلنَّاسِ، وَلِذَا كَانَ يُسَمَّى الْأَمِينِ، فَأَقَمْتُ ثَلَاثًا كُؤْبَرًا، c. 3, s. 22).

davranış, sadece Hz. Peygamber'in *el-emin* vasfının eşi benzeri görülmeyecek boyutta oluşuyla izah edilebilir. Zira bir tarafta kendisini öldürmek üzere geleceklerin fenalığından kurtulmak üzere çaba sarf ederken, öte yandan bu kişilerin kendi üzerinde emaneten bulunan mallarını onlara teslim etmek gibi bir mükellefiyeti öncelemesi tarihte örneği görülemeyecek bir davranıştır.

Resulullah 63 yıllık ömrü boyunca ne sözünde ne düşüncesinde ne de fiil ve davranışlarında karşındakilere güven verici vasfından zerre kadar bir şey kaybetmemiştir. Bu aşama, bizi çok doğru olmasa da şöyle bir karşılaştırmaya sevk etmektedir. Bir yanda müşriklerin Hz. Peygamber ve Müslümanlara karşı tutumu; Hz. Peygamber'in onların tavır ve davranışlarını hiç dikkate almadan kendi kişilik, karakter ve inancının gereğini ne ise o şekilde davranmaktan hiç geri kalmaması; öte yanda günümüz Batı dünyasının İslâm'a/Müslümanlara karşı tutumu, Müslümanların güven bakımından peygamberlerine ne kadar layık oldukları dikkate alındığında islamofobi karşısında Müslümanların sorumluluğu çözülmesi gereken devasa bir problem olarak karşımızda durmakta olduğu görülecektir. Şöyle de denilebilir: Yedinci yüzyıl Arabistan müşriklerinin İslâm karşıtlığının 20. ve 21. yy. Batı dünyasının İslâm karşıtlığından daha az olduğunu söyleyemeyiz. Öyleyse bugün içinde bulunduğumuz islamofobik durumdan sadece Batı'yı ve Batılıları suçlayarak kurtulamayız. Bu süreçte biz Müslümanların da ne tür katkılarının olduğunu sorgulamak durumundayız.

Müslümanlara dinlerinin temel iki kaynağında (Kur'an ve hadisler) biçilen toplumsal ilişki ve davranış rolü, islamofobi üreticilerine kolay kolay fırsat vermeyecek türdendir:

İyiliği tavsiye edip kötülöklere engel olmak (Al-i İmrân 3/104, 110, 114; Tevbe 9/71, 112; Hac 22/41; Lokman 31/17); iyilikte yardımlaşma (Mâide 5/2.); iyiliği başa kakmamak (Bakara 2/264; Müddessir 74/6); kusurları affetmek (Al-i İmrân 3/134, 159; Mâide 5/13) fedakârlık yaparak diğer insanları kendi nefesine tercih etmek (Haşr 59/9), kötülüğü iyilikle ve güzellikle savmak (Ra'd 13/22; Müminûn 23/96; Kasas 28/54); insanlarla alay etmemek (Hucurât 49/11; Hümeze 104/1) fitne ve fesat çıkarmamak (Bakara 2/11, 27; Ra'd 13/25)

Ümmetimden müflis olan o kimsedir ki, kıyamet günü namazı, orucu ve zekâtı olduğu halde gelir. Ancak birine küfretmiş, diğerinin kanını dökmüş, bir başkasının da malını yemiştir. Bu kişinin iyilikleri, şuna, buna, öbürüne dağıtılır. Üzerindeki borçlar (haklar) bitmeden iyilikleri tükenirse, onların (haksızlık yaptığı kimselerin) günahlarından alınır, bu kişinin üzerine yüklenir ve böylece cehenneme atılır (Müslim, İmaret 118).

Kim (herhangi bir Müslüman'a canı, malı, ırzı yönünden bir) zarar verirse Allah da ona zarar verir. Kim (haksız yere Müslüman'lara husumet edip onlara) sıkıntı verirse Allah da ona sıkıntı ve zorluk verir (Ebû Davud, Akdiye 31).

İslâm'ın temel kaynaklarında Müslüman tanımlaması, Müslüman ahlâkı, Müslüman toplumsal ilişkileri bu kadar açık olmasına rağmen, günümüz Batı toplumlarında İslâm'ın bir korku ve nefret nesnesi olarak algılanmasında Müslümanların sorumluluğu var mıdır varsa ne boyuttadır?

Günümüz Müslümanlarının yaşadığı fiili durum ile İslâm'ın emir ve tavsiyelerinin uyumlu olup olmadığını gözlemlediğimiz ve bizzat müşahede eden tanıklarından dinlediğimiz birkaç örnek üzerinden değerlendirmek istiyorum:

Bundan birkaç yıl önce uzun yıllar Amerika'da yaşayan bir dostumuz Türkiye'ye geldiğinde Müslümanların oradaki durumları üzerine değerlendirme yaparken şöyle bir anekdot nakletmişti: Amerika'ya gittikten bir iki yıl sonra ikinci el bir otomobil almak istediğinde çevresindeki insanların kendisine Müslümanlardan değil, gayrimüslimlerden almalarını tavsiye ettiklerini ve bu tavsiye doğrultusunda bir Amerikalıdan aldığı aracın satıcısının aracı satarken aracın tüm kusurlarını tek tek saydığını ifade ettiler. Buna karşı Pakistanlı bir Müslümandan ikinci el araç satın alan bir arkadaşının Müslüman satıcının inancıyla ilgili her türlü değerleri referans göstererek yemin ile sattığı aracının satış sonrası birçok kusurunu fark ettiklerini ifade etmiştir.

Diğer bir örnekte ise şöyledir: Göçmen Müslüman kadınlar üzerine bir araştırma yapmak üzere Danimarka'ya gittiğimizde görüşme yaptığımız bir kadın grubunda 82 yaşında ve yaklaşık kırk beş yıldır Danimarka'da yaşayan Uşaklı bir kadın mülakat esnasında şöyle bir ifade kullanmıştı: *"Çalıştığımız iş yerinde 40 kişi olsa, 39'u Danimarkalı biri Müslüman olsa aynı yerde o 39 kişiden her biriyle tek başımıza kalmaktan çekinmeyiz, ama bizim Müslümanla aynı yerde tek başımıza kalmaktan çekiniriz"* demişti. Bu konu en az 5, en fazla 15 kadının bir arada olduğu 80 yaşından 20 yaşına kadar birinci, ikinci ve üçüncü kuşak olarak Danimarka'da yaşayan farklı görüşme gruplarında gündeme getirilmiş ve hiçbir cevapta o ilk bilgiyi veren kadının söylediği ifadenin hilafına bir ifade ortaya çıkmamıştır. Ayrıca dolaylı olarak güven vermemekle itham edilen Müslüman erkek tiplmesi üzerine analizi derinleştirilmek için söz konusu erkeğin gündelik dini yaşayışıyla ilgili de sorgulama yapılmış; namazını kılan, orucunu tutan ve haramlardan kaçınan gibi değişkenlerle güvensizlik-dindarlık ilişkisi basit düzeyde de olsa ölçülmeye çalışılmıştır. Ancak her hâlükârda sonuç değişmemiş *"Müslüman erkeklerle yalnız başımıza bir arada kalmaktan çekiniriz ya da korkarız."* cevabı alınmıştır.

Lisansüstü çalışmalarını tamamlamak üzere uzun süre İngiltere'de kalan bir meslektaşım da Müslümanların zaman algısı konusunda şöyle bir vakıayı nakletmişti. Müslüman öğrenciler herhangi bir etkinlik düzenleyeceklerinde afişin zamanla ilgili bölümünün altına ısrarlı bir not olarak her defasında şöyle yazmaktadırlar: *"Lütfen Dikkat: Batılı Zamanlamasına Göredir, Müslüman Zamanlaması Değil!"* Dostumuza bunun ne anlama geldiğini sorduğumda, *"Etkinlik tam zamanında başlayacak, gecikerseniz kaçırırız!"* demek olduğunu ifade etti. Zaman

ontolojisini beş vakit namazla sağlamaya çalışan bir dinin müntesipleri olarak düşmanımız olduklarını zannettiğimiz Batılıları, zaman disiplini konusunda örnek almak durumunda kalmamızda Batı'nın katkısının ne olduğunu takdirlerinize sunmak isterim.

Batı ülkelerinde yaşayan Müslümanların kendi aralarında yaşadıkları ve Batılılar şöyle dursun kendi aramızda bile inandığı dinin gerektirdiği güven verme vasfına hiç de layık olmayan bu gözlem ve anekdotlara ilaveten ülkemizde yaşadığımız bir tecrübeden de örnek vermek isterim:

2006 yılının Nisan ayının son günlerinde Şanlıurfa'da düzenlenen bir sempozyuma katılmak üzere gelmiş olan emekli bir ilahiyat fakültesi profesörü hocamız, sabah namazı için Dergâh Camii'ne gittiğinde sabahın alaca karanlığında orta yaşlarda birkaç kadının tek başına camiye geldiğini, o kadınların herhangi bir endişe duymaksızın sabahın o saatinde gelebilmelerinin şehrin güvenliği açısından gurur verici, güzel bir gösterge olarak ifade etmişlerdi. Hocamın bu takdir ve hayranlığını görünce ben "*Hocam bunların bir Müslüman toplumunda sıradan bir davranış olması gerekmez mi?*" diye sorduğum soru ile diyalogumuzu başka bir mecrada devam ettirmiştik.

Bu örnekleri çok daha fazla artırabiliriz. Bunun aksi olarak "islamofobi" dediğimiz tutumda, Batılıların İslâm'a ve Müslümanlara karşı olumsuz tutumlarının, ön yargılarının örneklerini de istemediğiniz kadar bulabiliriz. Ancak İslâm ve güven-güvensizlik meselesinde ister Müslümanların lehinde ister aleyhinde bu örneklerin hiçbirisi günümüz İslâm/Müslüman dünyanın durumunu haklı çıkarmaz ve bu örneklerle Müslümanlar İslâm'ı temsilden çok uzak kalmaktadır. Esasen İslâm'ın oryantalizm, terör ve fobi kavramlarıyla birlikte anılması gibi İslâm'a yönelik olumsuz algılarda günümüz Müslümanlarının vebalini, Müslümanların İslâm'a ters anlayış ve davranışlarını en iyi özetleyen tespiti, o çok eleştirdiğimiz Batı'nın önyargısız Marksist düşünüründe buluyoruz. Terry Eagleton, İslâm hakkında şu değerlendirmelerde bulunur:

'Teslim olmak' anlamına gelen *İslâm*, temel ilkeleri merhamet, eşitlik, şefkat ve yoksulların koruyuculuğu olan Allah'a tümüyle kendini adamayı gerektirir... Şiddet karşıtlığı, cemaat ve toplumsal adalet, teolojik spekülasyona özellikle kapalı olan İslâmi inanç sisteminin kalbinde yatar... Zamanımızda petrol zengini otokratlarla kadın taşlayıcılarının, faşist kafalı mollalarla cani yobazların doktrini haline gelmiş olan, aslında işte bu hayranlık verici inanç sistemidir (Eagleton, 2004; 181).

Sonuç olarak, çağdaş Müslümanların tipik toplumsal ve kişilik tepkilerinden olarak, durumlarını izahta sıklıkla başvurduğu yol olan zıtlık üzerinden kendini tanımlama savunmasının islamofobiye uygulanmasının çok doğru olmadığı kanaatindeyim. Postmodern düşünürlerin terminolojisi ile ifade edersek, ikili karşıtlık (binary opposition) üzerinden problemlerimizi izah etmek ve bir savunma

mekanizması geliştirmek maalesef mümkün olmadığı gibi, ikna edici de değildir. Dolayısıyla “Niçin bu (güvensiz) haldeyiz?” sorusunun cevabı, alışageldiği şekilde, “kahrolası Batı, Siyonist tuzaklar ve onların yerel uşakları yüzünden.” sloganı değildir. (Atay, 2012; 16-18) Batı, elbette bir imaj inşası peşindedir ve bunun da gereklerini yapmaktadır. İslamofobi icadı da bunlardan biridir. Ama bu inşada modern çağdaş Müslümanlar olarak bizim katkımız da hiç yadırganmayacak ölçüdedir. Bu bağlamda, hangi Tanrı’ya inandığımızı, nasıl bir peygambere tabi olduğumuzu ve ne tür bir mümin olduğumuzu yeniden gözden geçirerek bulunduğumuz her ortamda güven inşasında üzerimize düşen her türlü görevi yapmak durumunda olduğumuzu vurgulamak isterim. İsmet Özel’in yerinde tespitiyle “hak” yemenin “sol elle yemek kadar” dikkat çekmediği bir ülkede yaşıyorsak,⁵ temel suçlu karşı tarafta duran Batı/lı değil kendimiziz; onları suçlamak yerine kendimize bakmak ve yine Özel’in ifadesi ile “dişlerimiz arasındaki ceset”leri (Özel, 2016; 227-228) yoklamak zorundayız. Bu cesetler bizi “tahrik” etmeli ve kendimize getirmelidir. (Özel, 2016; 167-18).

Sonuç

Tomas Hobbes’in “İnsan insanın kurdudur.” özdeyişi insan ilişkileri kadar topluluklar arası ilişkileri de iyi özetleyen bir söylemdir. Hristiyan dünyası ile İslâm dünyası arasındaki ihtilaflar yüzyıllardır sürmektedir. Bu ihtilafı Samuel Hungtinton’un “medeniyetler çatışması” kavramlaştırmasıyla kısaca ifade etmiştir. Bu söyleme karşı her ne kadar “medeniyetler ittifakı” “dinler arası uzlaşısı” gibi söylemler geliştirilmeye çalışılsa da fiiliyatta medeniyetler arası veya dinler arası çatışma ya da rekabet gizli ya da aleni devam etmektedir.

Dünyanın en büyük dini kitlesini oluşturan bu iki topluluk (Hristiyanlar ve Müslümanlar) arasındaki ihtilaf, farklı dönemlerde farklı biçimlerde ortaya çıkmıştır. Ancak bunun en sinsi ve en sert olanı son çeyrek yüzyılda dünya gündemini işgal eden “islamofobi” olmuştur. İslamofobi kabaca bir topluluğun diğer topluluğa karşı taşıdığı korku psikolojisine dayansa da sonuçta topluluklar arası çok büyük bir güven problemi doğurmuştur. Bunda kimin suçlu ve sorumlu olduğu meselesine gelince, güven karşılıklılık (mütekabiliyet) esasına dayalı bir kavramdır. Hem güven duyanın hem de karşı tarafa güven verenin sorumluluğu ve fedakârlığını ihtiva eder.

Son yıllarda Batı dünyasının İslâm’a/Müslümanlara karşı büyük bir güvensizlik içerisinde olduğunu, söz konusu güvensizliğin “islamofobi” adı altında Müslüman korkusunu aşırıp, İslâm ve Müslüman nefretine doğru evrildiğini, üzülen ve endişe ile takip etmekteyiz. Bu sürecin temelinde şüphesiz ki yüz yıllardır süregelen rekabetin, çatışmanın, önyargıların, art niyetlerin, kısaca aleni ya da gizli hesapların var olduğunu biliyoruz. Ancak karşılıklı ilişkinin neticesi olan

⁵ <https://benatalislam.wordpress.com/2016/12/22/husn-u-zan-kalemiz-ne-durumda/> (erişim: 11.04.2017).

güven meselesinde, muhatabına güven vermek mükellefiyeti olan Müslümanlara da önemli görevler düştüğü, ya da söz konusu güvensizlikte Müslümanların sorumluluğunun da sorgulanması, öz eleştiriye tabi tutulması gerektiği göz ardı edilemez. Bu güvensizliğin aşılabilmesi için: i) Batı toplumlarının yönetici, medya ve sivil toplum kuruluşlarının tüm toplumsal katmanların önyargularından kurtulacak bir sorgulamaya ihtiyacı bulunmaktadır. ii) Müslüman toplumların önce kendi inançlarına ne kadar bağlı olduklarını, inançlarının gereklerini yerine getirip getirmediıklarını ciddi bir biçimde sorgulamaları, sonra da evrensel insani değerlerden uzaklaşmadan sorunlarını hukuk sınırları içerisinde çözümleyecek bir bilince erişmeleri gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Amin, Samir (1993). *Avrupa Merkezilik*. Çev. Mehmet Sert. İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Ataman, Kemal – Er, Tuba (2008), *İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt: 17, Sayı: 2.
- Atay, Rifat (2007), “Peygamber Varisi Mevlâna: İnsan Sevgisi Merkezli Çoğulcu Bir Okuma Denemesi,” *Harran Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 17, 113-122.
- Atay, Rifat (2012), *Ernst Troeltsch’un Din Felsefesi*, Yayınevi Yay., Ankara.
- Buhâri, İman, 4, 5 (10, 11); Tirmizi, İman, 12, (2629).
- Çebi, Murat Sadullah (2015), İsviçre’deki Minare Karşısı Referandum Afişlerinde İslamofobi’nin Söylemsel İnşası, *Bilig*, Sayı, 73, 99-140.
- Değirmenci, Gamze, (2010), *Avrupa’da İslamofobi Algısı Üzerine*, Bilgesam Raporu.
- Eagleton, Terry (2004), *Kuramdan Sonra*, çev. Uygur Abacı, Literatür Yay., İstanbul.
- İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, c. 3, s. 22.
- Kirman Mehmet Ali (2016), *Din Sosyolojisi Sözlüğü*, Karahan Kitabevi, Adana.
- Lean, Nathan, (2015), *İslamofobi Endüstrisi*, çev., İbrahim Yılmaz, DİB Yay., Ankara.
- Özel, İsmet (2016), *Erbain*, Şule Yay., İstanbul.
- Said, Edward W. (2001), *Şarkiyatçılık, Batının Şark Anlayışları*. Çev. Berna Ünler. Metis Yay., İstanbul.
- Wallerstein, I. (2003), “Dünya-Sistemleri Kavramına Karşı Dünya-Sistemi Kavramı: Bir Eleştiri”, *Dünya Sistemi*, Der. Frank, G. Gills, B., İmge yay., Ankara.

Elektronik Kaynaklar

- <http://www.yenisafak.com/yenisafakpazar/dun-barbar-turkler-bugun-islamofobi-2065935> 232.03.2017.
- <https://benatalİslâm.wordpress.com/2016/12/22/husn-u-zan-kalemiz-ne-durumda/> (erişim: 11.04.2017).

